

tavasán is fenntartásai voltak teológiai okokból a keresztység kiszolgáltatásával kapcsolatban. Az állam karjaiban vergődő egyház magatartásának háttéréről is szóló 1944-es dokumentumból – amelyet a szerző idéz – kiderül, hogy Ravasz László szerint a cenzúra miatt nem volt lehetőség 1944 tavaszán a „nyilvános demonstrációra”, a rádióban sem lehetett a zsidóság sorsáról beszélni, mert ezután többet már nem lett volna mód e tömegkommunikációs eszközt használni, a szószéken pedig azért nem lehetett állást foglalni, mert a történelmi egyházak országgyűlési képvisellel rendelkeznek, így azon a fórumon kellett (volna) a tiltakozásnak hangot adni (248.).

Az életrajz utolsó nagy fejezete az 1945 utáni időszakról, az 1945 és 1948 közötti politikai, hatalmi átalakulásról szól, arról, hogy a Horthy-korszakban az állammal szövetséges egyházakkal, elsősorban Ravasz Lászlóval szemben idővel hogyan lépett fel a berendezkedő új hatalom. Ravasz Lászlótól ugyan nem állt távol az önkritika, több bűnvallásra felszólító nyilatkozatot is tett, azonban az egyházon belüli – a bűnbánat hívószava köré szerveződő – hatalmi küzdelemben való részvétele miatt ez mégsem tekinthető teljesen hitelesnek.

„Életműve – minden ellentmondásával – az egyetemes magyar szellemtörténet megőrzésre és számvetésre készítő öröksége” – ezzel a gondolattal fejezi be a szerző az életrajzot (294.). A kötetben számos kérdést, problémát vet fel Hatos Pál Ravasz életpályáján keresztül, közülük egyik az egyház és állam viszonya, amelyekkel kapcsolatban elvégezhető ez a mindenképpen fontos számvetés.

Turbucz Dávid

PARLAMENTI VÁLASZTÁSI KAMPÁNYOK MAGYARORSZÁGON

Szerk. Feitl István
Napvilág, Bp. 2016. 200 oldal

„Hála Istennek túl vagyunk az országos izgalmon, a szavak tengerén, a szónoklások dagályán, a hazabeszélések özönén, a képtelen ígéretek soha el nem érhető földjén” – így összegezte az éppen véget ért választási kampányt a *Közseg és Vidéke* című helyi lap 1905. január 29-i beszámolójában. Magyarországon ekkor már közel hatvan éve tartottak kisebb-nagyobb megszakításokkal országos népképviselői választásokat, és még újabb hosszú évtizedeknek kellett eltelnie ahhoz, hogy mai értelemben vett demokratikus választásokra kerüljön sor. Ezt a hosszú, rögzös és rendkívül változatos utat kívánja látványos módon bemutatni a *Parlamenti választási kampányok Magyarországon* című történeti és politológiai „képeskönyv”.

A rendkívül gazdagon, 420 ábrával illusztrált kötet hat szerző – Z. Karvalics László, Kedves Gyula, Cieger András, Ignác Károly, Feitl István és Ripp Zoltán – munkájának eredménye. A kötet szerkezete történész szemszögből nézve némi aránytalanságot mutat, hiszen a közel százhetven évet átölelő kiadvány tizenöt fejezetéből hét a jelenkor parlamenti választásaival (1990–2014) foglalkozik. Bár a könyv első pillantásra egy igényes és szemrevaló ismeretterjesztő kiadványnak tűnhet, értő olvasó számára nem kérdéses, hogy ennél ezúttal sokkal többről van szó. Méghozzá arról az újabban történész körökben is megélénkülő vitáról, hogy vajon létezett-e egyáltalán Magyarországon nyugatias értelemben vett

demokratikus hagyomány, és ha igen, akkor a magyar modell miben egyezett és miben tért el a mindenkori európai fősodortól?

Lényegében erre a nehezen megválaszolható kérdésre keresi a választ a kötet bevezető tanulmánya is, amelyet Z. Karvalics László írt *Hányféleképpen olvashatjuk a választási kampányok történetét?* címmel. Szerinte bár a témakör már önmagában rendkívül izgalmas, mégsem érdemes az „időtlen általánosságokra” fecsérelni figyelmünket, hanem azokat a „hungarikumokat” kell inkább megvizsgálni, amelyek a választástörténet kapcsán új megvilágításba helyezik általános köz- és politikatörténeti ismereteinket. Nem véletlen – mutat rá a szerző – hogy a kampány szavunk a francia *campagne* (hadjárat) szóból ered, hiszen a parlamenti választás, akárcsak a háború „sűrített történelem”, így vagy úgy szinte mindent magába foglal, ami egy adott történeti korszakra jellemző volt. A fent említett „hungarikumok” közül Karvalics a kampányfinanszírozás kérdését tartja a magyar demokrácia „legfájdalmasabb” pontjának, mivel szerinte ebben a tekintetben a magyar viszonyok még közép-európai összehasonlításban is szégyenkezésre adnak okot.

A kötet második tanulmányát Kedves Gyula jegyzi *Régi formák új tartalommal – Az első népképviseleti választások 1848-ban* címmel. A szerző elsősorban 1848 kettőségére hívja fel a figyelmet. Egyfelől ugyanis teljes joggal beszélhetünk a magyar parlamentarizmus büszke születésnapjáról és az európai összehasonlításban is kimondottan haladónak számító 1848-as vívmányokról; másfelől azonban azt is érdemes látnunk, hogy az első országgyűlési választás tovább örökítette azokat a rendi korszakból származó sokszor hátrányos „formákat”, melyek az egész magyar politikai kultúrát, így a választási kampányokat is hosszú időre meghatározták. Ilyen „gyermekbetegség” volt Kedves Gyula szerint a vagyoni alapú cenzus (a polgároknak kb. 6,5-7%-a szavazhatott), az érdemi választás hiánya (sokszor csak egyetlen jelölt akadt), a választás menetére oly jellemző „népgyűlések” (helyi tekintélyek befolyása), a „régikülisszák között zajló” korteskedés (szavazók etetése-itatása), illetve a számtalan erőszakoskodás, választási összetűzés.

Karnevál és hadjárat – A dualizmus kori választási kampányok címmel Cieger András írta a kötet leghosszabb időszakát (1867–1918) átfogó fejezetét. Szemben az 1848-as választással, amikor számos esetben csak egyetlen liberális jelölt indult, a magyar parlamentarizmus hőskorának tartott dualista korszakban inkább már az volt a kérdés, hogy vajon nyerni is tud-e a szabadelvű jelölt? A korszakra jellemző, a közjogi kérdés (Ausztriához fűződő viszony) mentén hasadt magyar pártstruktúra azt eredményezte, hogy a kormány és parlamenti többségének sorsa az egész politikai berendezkedéssel volt egybekötve, azaz nem készült forgatókönyv arra az esetre, ha az ellenzék jutna hatalomra. Ráadásul a század végére a politika világa átalakult: a „tehetős, önálló és közjót önzetlenül szolgáló államférfiak” helyébe az egyre inkább politikából élő, „pártok által irányított politikusok” léptek. Mindezek azt eredményezték, hogy a választókat „különbélele ösztönzők” segítségével minél nagyobb számban kellett mozgósítani, ami csak tovább fokozta a kampányokat övező korrupciót és pénzügyi visszaéléseket.

A könyv negyedik tanulmányát Ignác Károly írta *Korlátozás és ellenőrzés – választási kampányok a Horthy-korban* címmel. Ignác értelmezésében a két világháború közötti korszak magyar választásai az autoriter politikai rendszerből következően erősen ellenőrzöttek és korlátozottak voltak, így a választási kampányok sem zajlottak demokratikus módon, különösen a korszak második felében nem. Az aránytalan politikai erőter miatt a kampányolás „eltérő funkcióval” bírt a kormánypártok és az ellenzék számára: míg az előbbieket legitimitásuk „békés és csendes” megerősítésén iparkodtak, addig utóbbiaknak létezésüket és programjukat kellett bizonygatniuk. Jelentős eltérés a dualizmus korához képest, hogy a Horthy-korszak választási szabályozására törekedett a „választások karneváli jellegének megszüntetésére”, azaz korlátozták a felvonulások és népgyűlések megtartását, elejét véve ezzel a választók itatással-etetéssel történő megvesztegetésének és a különféle erőszakos választásai cselekményeknek.

Feitl Istvánnak, a könyv szerkesztőjének nevéhez négy fejezet is köthető, amelyekben a magyarországi választási kampányok 1945 és 1989 közötti történetét mutatta be. A *Szabad választások, szabad kormány – 1945* című tanulmány azt a rövid átmeneti időszakot tekinti át, amikor a magyarországi politikai pártok – már és még – demokratikus úton küzdhettek a hatalomért. A „szabadság, egyenlőség, titkosság, sőt az arányosság elvét” is érvényesítő 1945-ös választójog kimondottan élénkítően hatott a politikai erők kampánytevékenységére. Becslések szerint ekkor mintegy 25–30 millió plakát és röplap zúdult a választóközönségre, amelynek nem kis szerepe lehetett a kiugró 92,4%-os választási részvételben. Az *Öszinte kampány – 1947* című fejezetben Feitl a „kékcédulás” választáshoz kötődő kampánytevékenységet elemzte. A botrányokkal és durva visszaélésekkel tarkított választás nemcsak a háború utáni demokratikus reményeknek a végét jelentette, de a magyar politikai kultúrát is mélyen rombolta, mivel meghonosította a gyűlöletkampány és karaktergyilkosság műfaját Magyarországon.

A következő fejezet *A Rákosi-korszak két választása 1949 és 1953* címet kapta. Bár ezeken a választásokon valódi pártok helyett egyetlen listára lehetett szavazni, a kampány intenzitása mégis erősen fokozódott. A Rákosi Mátyás vezette kommunista hatalom ugyanis a társadalom totális mozgósításának céljával a diktatúra propagálására használta fel a választásokat. Ellenzéki erőkkel ekkor már legfeljebb karikatúrák formájában találkozhatott a választás szabadságától megfosztott magyar választóközönség. A szocialista korszak későbbi választásai ennél jóval „spórolásabbra” sikeredtek – mutatott rá Feitl István *A Kádár-korszak választásainak kampányai* című tanulmányában. A tömegkommunikáció és televízió korában a politika az utcáról beköltözött a munkahelyekre és lakóhelyekre, a részvétel azonban így is folyamatosan csökkent, hiszen nem volt érdemi jelentősége annak, hogy az MSZMP vagy a Hazafias Népfront jelöltjei ülnek-e a pártközpont által irányított Kádár-kori országgyűlésekben.

A közelmúlt magyar választási kampányainak történetét Ripp Zoltán ismertette hét eszére bontva. A *Rendszerváltó választások – 1990* című írás abba a sokrétű folyamatba enged betekintést, ahogy a szocialista diktatúrát felváltó többpártrendszer feltámasztotta a demokratikus kampányolási hagyományokat Magyarországon. Természetesen számos újdonság is megfigyelhető volt az első szabad választásokat kísérő kampányban, amelyek közül elsősorban a hangzatos pártszlogenekkel ellátott, azóta legendássá vált „rendszerváltó” plakátok és röplapok érdemelnek említést. Az *első kormányváltás – 1994* fejezetben arról az MSZP főlányes győzelmét hozó országgyűlési választásról olvashatunk, amikor a választási kampány először épült egy megelőző négyéves kormányzati ciklus megítélésére. Részen hasonló helyzet állt fent négy évvel később a Fidesz vezette jobboldali tömörülés által megnyert választásnál is, azzal a fontos különbséggel, hogy ekkor már a nyomtatott kampány mellett fontos szerep jutott a modern televíziós hirdetéseknek is – mutatott rá Ripp Zoltán a *Több mint kormányváltás – 1998* című írásában. Igazi fordulópontot a *Totális kampány, baloldali visszatérés – 2002* fejezetben bemutatott soron következő választások hoztak, hiszen ekkorra már Magyarországon is „végbement a pártszerkezet blokkosodása”. A hatalomért versengő politikai erők minden korábbinál nagyobb profizmussal szervezték kampányukat, nagymértékben hozzájárulva a magyar társadalom mai napig fennálló végletes megosztottságához. Négy évvel később először fordult elő a modernkori magyar demokrácia történetében, hogy nem került sor politikai fordulatra. A *Kormány a helyén marad – 2006* című fejezetben mégis számos új kampányelemről olvashatunk, amelyek közül a „negatív kampány” csúcsra járatása a leginkább szembeütő. A *Totális ellenzékiességből kétharmados többség – 2010*, illetve az *Új rendszer, újabb kétharmados többség 2014* fejezetek arról árulkodnak, hogy egy a földindulásszerű politikai átrendeződés esetén a kampányok politikai jelentősége erősen csökken, hiszen az eredmények szinte előre borítékolhatóak. Némi izgalmat ebben az időszakban az újonnan alakult pártok (LMP,

Jobbik) a régi pártokéhoz képest kreatívabb kampánya, valamint az internetes kampányolás általánossá válása jelentett.

„Igen vagy nem.” „Mi vagy ők.” „Most vagy soha.” A politikusok ilyen és ehhez hasonló végletesen túlzó és leegyszerűsítő ellentétpárokkal szokták összefoglalni a parlamenti választások tétjét amióta a műfaj csak meghonosodott Magyarországon. Az optimisták egyenesen „a demokrácia ünnepe” titulálják a szerencsésebb korszakokban néhány évenként rendszeresen megtartott választások napját, míg a pesszimistábbak inkább csak „a lehetőségekhez mérten a legjobb” vagy „a legkevésbé rossz” megoldásról beszélnek, amikor arra kerül a sor, hogy a népet is megkérdezik hogyan továbbról. Akármelyik megközelítést is érezzük hozzáink közel állónak, azt nem nehéz belátni, hogy a parlamenti választások – hacsak nem egy diktatórikus berendezkedés üres színjátékai – érdemben befolyásolják az ország sorsát és az egyes emberek életét. Azt sem érdemes tagadni, hogy egy jól működő politikai berendezkedés legfőbb ismérve az önkorrekciós képességében rejlik, ami demokrácia esetén közvetett és közvetlen módon is a parlamenti választásokon keresztül érvényesül. *A Parlamenti választási kampányok Magyarországon című* kötet tetszetős formában rávilágít arra a felismerésre, hogy a választás és a választási kampányok lényegében nem mások, mint a demokrácia gyakorlóterepei. Ehhez talán még annyit érdemes hozzátennünk, hogy ez nem csak azokra az országokra igaz, amelyek nem olyan régóta bíbelődnek demokratikus szokásokkal és intézményekkel, hanem azokra is, akik már hosszú ideje élvezik a választás szabadságát.

Székeley Tamás

Slachta Krisztina

MEGFIGYELT SZABADSÁG

A keletnémet és a magyar állambiztonsági szervek együttműködése
a Kádár-kori Magyarországon 1956–1990.

Kronosz – ÁBTL, Pécs 2016. 350 oldal

A könyv központi témája a keletnémet Állambiztonsági Minisztérium magyarországi úgynevezett operatív csoportjának története és a magyar állambiztonsági szervekkel való együttműködése. Az elsősorban a Magyarországon tartózkodó NDK állampolgárok megfigyelésére és ellenőrzésére szakosodott egység létrejöttének körülményei, céljai és módszerei nem pusztán a Stasi e külföldi lerakatának titkait tárják elénk. Slachta Krisztina a szegmentum aprólékos bemutatásával a keletnémet állambiztonság gépezetének egészéről is képet ad. A szerző nyolcévés kutatása eredményeit úgy adja közre, hogy a rész és az egész – a magyarországi operatív csoport és az NDK Állambiztonsági Minisztériuma – kapcsolatát a téma szinte minden vonatkozását kor- és rendszerkontextusba ágyazza. Az eseményeket meghatározó tényezők, illetve a tényezőket meghatározó események kölcsönhatásukban rendeződnek történeté: a külső meghatározottságok a belső adottságokkal és lehetőségekkel, az intézményes kényszerek a társadalmi struktúrával és reakciókkal, az állambiztonság szervezeti változásai az aktuális – vélt vagy valós – kihívásokkal. Majd egy szinttel „lejjebb”: a társszervek közötti együttműködés az utazási szokások és az idegenforgalom változásaival és a két ország egyre